

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 194; VIII, 462; İbn Küteyb, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 174, 233; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 426; IV, 199-200; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferid* (nşr. Abdülmecid et-Terhînî – Müfid M. Kumeyha), Beyrut 1403/1983, VII, 96-97; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 138, 147, 364; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 383; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzibü't-Tehzib* (nşr. Halîl Me'mûn Şihâ v.dğr.), Beyrut 1417/1996, VI, 575; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, IV, 250-251; M. Hüseyin el-Hâirî, *Terâcimü a'lâmi'n-nisâ'*, Beyrut 1407/1987, I, 298; Ahmed Halîl Cum'a, *Nisâ' min 'aşri't-tâbi'in*, Beyrut 1412/1992, II, 9-19; Nusrettin Boilelli, *Kadınların Hadis İlmindeki Yeri*, İstanbul 1998, s. 140, 142, 143; Muhammet Yılmaz, *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*, Ankara 2008, s. 22.

GÜLGÜN UYAR

ÜMMÜ KÜLSÜM bint UKBE

(أم كلثوم بنت عقبة)

Ümmü Külsüm bint Ukbe
b. Ebî Muayt el-Ümeviyye
(ö. 32/652'den sonra)

Kadın sahâbi.

Annesi ilk müslümanlardan Ervâ bint Kureyz'dir. Ervâ, Hz. Osman'ın da annesi olduğu için Ümmü Külsüm onunla anne bir kardeştir. Babası Mekke'li müşriklerin liderlerinden, müslümanlara yaptığı eziyetlerle tanınan Ukbe b. Ebû Muayt'tır. Ümmü Külsüm, Mekke'de hicretten önce Resûl-i Ekrem'e biat ettikten sonra ailesinin muhalefetine rağmen 7 yılında (628) Mekkeliler'le yapılan Hudeybiye Antlaşması'nın ardından bir gece Medine'ye doğru yaya olarak yola çıktı. Bu cesareti sebebiyle ailesi yanında bulunmadan hicret eden tek Kureyşli kadın ve Resûlullah'tan sonra ilk hicret eden hanım diye tanındı. Hicretinin ardından kardeşleri Velid ile Umâre onu Mekke'ye götürmek üzere Medine'ye geldilerse de Hz. Peygamber Ümmü Külsüm'ü onlara vermedi. Kardeşleri kendisini Hudeybiye Antlaşması'nda yer alan, Medine'ye sığınan Mekkeliler'in iade edileceği maddesine göre istemekteydi. Resûl-i Ekrem ise onlara kadınların antlaşma kapsamına girmediğini söyledi ve Ümmü Külsüm hakkında o sırada nâzil olan (İbn Sa'd, VIII, 230-231) Mümtehine süresinin 10 ve 11. âyetleri dolayısıyla samimiyetle hicret ettiği tesbit edilen mümin bir kadının kendilerine verilemeyeceğini bildirdi.

Ümmü Külsüm, Medine'ye yerleşince Resûlullah'ın âzatlısı Zeyd b. Hârise ile evlendi. Bu evlilik Zeyd'in Mûte Savaşı'nda şehid düşmesine kadar devam etti. Üm-

mü Külsüm, eşinin vefatından sonra Zübeyr b. Avvâm'dan gelen evlenme teklifini kabul etti. Bu evlilikten Zeyneb adlı kızı dünyaya geldi. Fakat bu ikinci evliliği anlaşmazlık yüzünden boşanma ile sonuçlandı. Ardından Abdurrahman b. Avf ile evlendi. Bu evlilikten de tanınmış birer muhaddis olan İbrâhim ve Humejd doğdu. Abdurrahman b. Avf'ın vefatı üzerine (32/652) dördüncü evliliğini Amr b. Âs ile yaptıysa da evlendikten bir ay sonra vefat etti. Ümmü Külsüm'ün ölüm tarihi bilinmemekte, ancak Hz. Ali'nin halifeliği döneminde (656-661) öldüğü kaydedilmektedir.

Ümmü Külsüm'ün Resûl-i Ekrem'den rivayet ettiği on hadisin Bakî b. Mahled'in *el-Müsned*'inde bulunduğu kaydedilmiş, bu hadisler Nesâî'nin *es-Sünen*'i dışında *Kütüb-i Sitte*'de, ayrıca toplu halde Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'iyle (VI, 403-404) diğer hadis kitaplarında da yer almıştır. "İnsanların arasını düzeltmek amacıyla birinden ötekine uygun sözler taşıyıp hayırlı konuşan kimse yalancı sayılmaz" hadisini o rivayet etmiştir (Buhârî, "Şulh", 2; Müslim, "Birr", 101; Ebû Dâvûd, "Edeb", 50; Tirmizî, "Birr", 26). Kendisinden oğulları İbrâhim ve Humejd b. Abdurrahman ile Büsre bint Safvân rivayette bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 403-404; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 230-231; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 488-489; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, II, 276-277; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 491; a.mlf., *Tehzibü't-Tehzib*, XII, 477-478; Hazrecî, *Hulâşatü Tezhib*, s. 499; Abdurrahman Umeyre, *Nisâ' enzelallahü fihinne Kur'ânen*, Riyad 1403/1983, s. 209-217; Ahmed Halîl Cum'a, *Nisâ' min 'aşri'n-nübüvve*, Dimaşk 1412/1992, II, 197-208.

HURİYE MARTI

ÜMMÜ MA'BED

(أم مبعيد)

Ümmü Ma'bed Âtike
bint Hâlid el-Huzâiyye

Kadın sahâbi.

Huzâa kabilesinin Kâ'boğulları kolundandır. Ebû'l-Cevn (el-Cevn) diye anılan amcasının oğlu Temîm b. Abdülzâzâ b. Münkiz ile evlendi. Bazı kaynaklar kocasının adını Eksem b. Ebû'l-Cevn şeklinde kaydeder. Kocasıyla birlikte Mekke-Medine arasındaki Kudeyd köyünde yaşıyordu.

Onu meşhur eden hadise, Resûl-i Ekrem'in Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında sahil yolunu izleyerek Kudeyd köyü-

ne gelmesi ve Ümmü Ma'bed'in bu köyün kenarında bulunan çadırında mola vermesidir. Sonraları "Haymetü Ümmü Ma'bed" diye tanınacak olan bu yer Mekke'den yaklaşık 120 km. uzaklıktadır. Ümmü Ma'bed'in burada Hz. Peygamber'le karşılaşması olayı onun kardeşi Hubeys, kocası Ebû Ma'bed, Selîl el-Ensârî, Câbir b. Abdullah, Esmâ bint Ebû Bekir ve Ebû Bekir es-Siddîk tarafından nakledilen rivayetlerden öğrenilmektedir. Bu rivayetlere göre Ümmü Ma'bed cömert, becerikli ve dirayetli bir hanımdı; çadırının önünde oturur, gelen geçene yiyecek içecek ikram eder veya satardı. Resûl-i Ekrem ile arkadaşları Kudeyd'de mola verdiklerinde ondan et ve hurma satın almak istemiş, ancak Ümmü Ma'bed onlara kuraklık ve kıtlık yüzünden yanında et ve hurma bulunmadığını söylemişti. O sırada Resûlullah çadırın kenarında duran cılız bir koyunu (veya keçiyi) görünce onu sağmak için Ümmü Ma'bed'den izin istemiş, o da koyunun sütünün olmadığını, ancak isterse sağabileceğini söylemiş, Resûl-i Ekrem besmele çekip dua ederek sağmaya başlayınca koyundan bol miktarda süt gelmiştir (rivayetler için bk. İbn Hibbân, s. 133-137; Ebû Nuaym el-İsfahânî, s. 282-285). Ümmü Ma'bed, Hz. Peygamber yola çıktıktan sonra çadıra gelen kocasına olanları anlattı. Ebû Ma'bed kendilerine uğrayan zatın Kureyş'in peşine düştüğü kişi olduğunu anladı ve eşinden onun özelliklerini anlatmasını istedi. Ümmü Ma'bed de Resûlullah'ın hilyesini veciz bir şekilde tavsif etti. Kaynaklarda Ebû Ma'bed'in bir yolunu bulduğu takdirde mutlaka bu zatın yanına gideceğini söylediği veya hemen arkasından giderek Resûlullah'a yetiştiği ve ona biat edip müslüman olarak geri döndüğü zikredilir (Halebî, II, 50). Hz. Peygamber'i takip eden Kureyşliler, Ümmü Ma'bed'e adam gönderip özelliklerini saydıkları kişinin yanına uğrayıp uğramadığını sordular. Ümmü Ma'bed'in ise yanına birinin geldiğini ve koyununu sağdığını söyleyerek onları başından savdığı veya Kureyşliler'in Resûlullah'a zarar vermelerinden endişe edip onları başka yere yönlendirdiği kaydedilir (a.g.e., II, 46).

Ümmü Ma'bed ile kocasının ve oğlunun bu olay üzerine Müslümanlığı kabul ettikleri ve zaman zaman koyunlarını satmak üzere Medine'ye gittikleri zikredilir. Vâkıdî, Ümmü Ma'bed'in Resûlullah'ı misafir ettiği sırada müslüman olduğu, diğer âlimlerse onun ve kocasının bir süre sonra İslâmiyet'i benimseyip hicret ettiği görüşün-